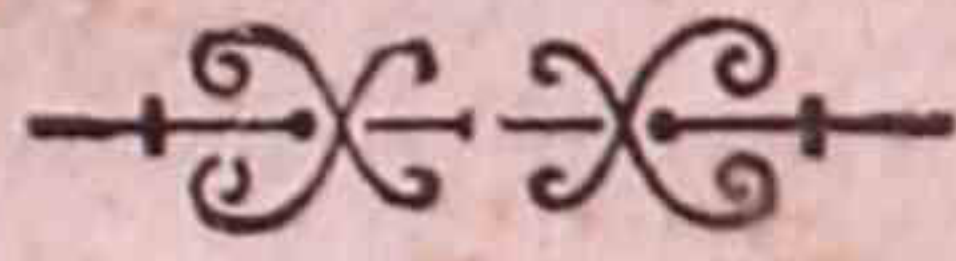

॥ हरिः ॐ ॥

श्रीवाह गुरुजी

श्रीकर्ममूलवृत्त

संस्कृत-हिन्दी-इंग्लिशसहित

रचयिता

बाबा सरयूदासजी महन्त उदासीन

संगत जगपालताल

रायबरेली

केसरीदास सुपरिण्टेंडेंट द्वारा

नवलकिशोर प्रेस लखनऊ

में छपकर प्रकाशित

प्रथम बार]

सन् १९३५ ई०

[१०००

* अथ मङ्गलम् *

ॐ विष्णवे नमः । ॐ विष्णवे नमः । ॐ विष्णवे नमः ।

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

अथ ध्यानम्

शान्ताकारं भुजगशयनं, पद्मनाभं सुरेशं ।
विश्वाधारं गगनसदृशं मेघवर्णं शुभाङ्गम् ॥
लक्ष्मीकान्तं कमलनयनं, योगिभिर्ध्यानगम्यम् ।
वन्दे विष्णुं भवभयहरं, सर्वलोकैकनाथम् ॥ १ ॥
ध्यायेत्सत्यं गुणातीतं, गुणत्रयसमन्वितम् ।
लोकनाथं त्रिलोकेशं, कौस्तुभाभरणं हरिम् ॥ २ ॥
नीलवर्णं पीतवस्त्रं, श्रीवत्सपदभूषितम् ।
गोविन्दं गोकुलानन्दं, ब्रह्माद्यैरपि पूजितम् ॥ ३ ॥
अमोघं पुण्डरीकाक्षं, नृसिंहं दैत्यमूदनम् ।
हृषीकेशं जगन्नाथं, वागीशं वरदायकम् ॥ ४ ॥

गुणत्रयं गुणातीतं, गोविन्दं गरुडध्वजम् ।
 जनार्दनं जनातीतं जानकीवल्लभं हरिम् ॥ ५ ॥
 सत्यनारायणं देवं, वन्देऽहं कामदं प्रभुम् ।
 लीलया विततं विश्वं, येन तस्मै नमोनमः ॥ ६ ॥
 मूकं करोति वाचालं, पङ्क्तुं लङ्घयते गिरिम् ।
 यत्कृपा तमहं वन्दे, परमानन्दमाधवम् ॥ ७ ॥
 ध्येयं सदा परिभवन्नमभीष्टदोहं, तीर्थास्पदं शिव
 विरञ्चिनुतं शरण्यम् । भृत्यार्त्तिहं प्रणतपालभवाब्धि-
 पोतं, वन्दे महापुरुष ते चरणारविन्दम् ॥ ८ ॥
 यं शैवाः समुपासते शिव इति, ब्रह्मेति वेदान्तिनो
 बौद्धा बुद्ध इति प्रमाणपटवः, कर्त्तेति नैयायिकाः ॥
 अर्हन्नित्यथ जैनशासनरताः, कर्मेति मीमांसकाः सोऽयं
 नोविदधातु वाञ्छितफलं, त्रैलोक्यनाथो हरिः ॥ ९ ॥
 यं ब्रह्मा वरुणेन्द्ररुद्रमरुतः स्तुन्वन्ति दिव्यैः स्तवैः ।
 वेदैः साङ्गपदक्रमोपनिषदैर्गायन्ति यं सामगाः ॥
 ध्यानावस्थिततद्गतेन मनसा, पश्यन्ति यं योगिनो
 यस्यान्तं न विदुः सुरासुरगणा, देवाय तस्मै नमः ॥ १० ॥
 अखण्डमण्डलाकारं, व्याप्तं येन चराचरम् ।
 तत्पदं दर्शितं येन, तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥ ११ ॥
 ॐ नमः शिवाय । ॐ नमः शिवाय । ॐ नमः शिवाय ।

अथ भूमिका ।

श्रुतिश्च

द्वा सुपर्णा सयुजा सखाया, समानं वृक्षं परिषस्वजाते ।
तयोरन्यः पिप्पलं स्वाद्वत्त्यनश्नन्नन्योऽभिचाकशीति ॥ १ ॥
समाने वृक्षे पुरुषो निमग्नोऽनीशया शोचति मुह्यमानः । जुष्टं
यदा पश्यत्यन्यमीशमस्य महिमानमिति वीतशोकः ॥ २ ॥

श्रीमद्भागवते

सुपर्णावेतौ सदृशौ सखायौ, यदृच्छयैतौ कृतनीडौ च
वृक्षे । एकस्तयोः खादति पिप्पलान्नमन्यो निरन्नोऽपि
बलेन भूयान् ॥ १ ॥ एकायनोऽसौ द्विफलस्त्रिमूलश्चतूरसः
पञ्चविधः षडात्मा । सप्तत्रयगष्टविटपोनवाक्षो, दशच्छदी
द्विखगो ह्यादिवृक्षः ॥ २ ॥ दैवाधीने शरीरेऽस्मिन्गुणभाव्येन
कर्मणा । वर्तमानो बुधस्तत्र, कर्त्तास्मीति निबध्यते ॥ ३ ॥

शब्दगुणकमाकाशम्, तच्चैकं विभुनित्यं च । (न्यायः)
कर्पूरगौरं करुणावतारं संसारसारं भुजगेन्द्रहारम् ।
सदा वसन्तं हृदयारविन्दे भवं भवानीसहितं नमामि ॥

सर्वमङ्गलमाङ्गले शिवे सर्वार्थसाधिके ।

शरण्ये त्र्यम्बके गौरि नारायणि नमोऽस्तु ते ॥

दो०—विष्णुरूप नानकगुरु, शिवस्वरूप श्रीचंद ।

एक रूप करि जो भजे, लहे परम आनन्द ॥

॥ हरिः ॐ ॥

श्रीवाह गुरुजी ।

श्रीकर्ममूल वृत्तः प्रारभ्यते ।

ब्रह्माद्या देवसंवाश्च कश्यपाद्या महर्षयः ।

यत्कृत्वा कृतकृत्याः स्युस्तस्मै कर्मात्मने नमः ॥ १ ॥

देहाद्भवन्ति कर्माणि देहः कर्मसमुद्भवः ।

जायते तस्य नाशो न हरिपादरतेर्विना ॥ २ ॥

आदौ शरीरं किल कर्ममूलं तदेव माया त्रिगुणात्मिका या ।

तस्या असौ सत्त्वगुणो बभूव रजोगुणश्चापि तमोगुणश्च ॥ ३ ॥

जातान्यतः सत्त्वगुणाच्च पञ्च क्रमेण बोध्यानि महात्मभिश्च ।

नमश्च वायुर्दहनो जलं च माङ्गल्यकर्त्री वसुधा जनानाम् ॥ ४ ॥

विश्वासतोषौ च ततो नभस्तो वायोश्च सत्सङ्गविवेककौ च ।

तपश्च तेजश्च ततोऽग्नितोऽभूत् सत्यश्च सुप्रेम जलात्प्रजातम् ५

सुबुद्धिधैर्ये पृथिवीसकाशाज्जानन्तुतज्ज्ञाः सुधियो जगत्याम् ।

विश्वासतश्च क्रमशस्ततोऽभूदुदारता वा परमार्थता च ॥ ६ ॥

शान्तिश्च तोषात्समता प्रजाता श्रद्धादये चापि सतां हि संगत् ।

वैराग्यमोदौ च ततो विवेकान्निर्लोभता निर्भयता तपस्तः ७ ॥

कान्तिश्च शोभाऽजनितेजसश्च सत्याच्च जाता करुणा क्षमा च ।
 प्रेम्णाश्च भक्तिः किल भावना च जातौ सुबुद्धेर्व्रतसंयमौ हि ॥
 विज्ञानयोगौ भवतो हि धैर्याद्धर्मो ह्यभूत्सत्त्वगुणाच्च मोक्षः ।
 क्षेमं तु धर्मान्निगदन्ति विज्ञाः मोक्षः सुखं स्यात्परलोकमार्गेऽ
 रजोगुणात्पञ्च ततो बभूवुः शब्दः किल स्पर्श इति द्वितीयः ।
 ततोऽथरूपश्च रसश्च गन्धो वदन्ति वेदान्तविदो जगत्याम् १०
 विद्याध्वनिश्च प्रबभूव शब्दात् स्पर्शाच्च संयोगविचारणे च ।
 रूपात्प्रतीतिर्दृढता च जाता चेतश्च चैतन्यमभूद्रसाद्वै ॥ ११ ॥
 बुद्धिश्च गन्धादनुराग एतौ जातौ क्रमेणेति वदन्ति सन्तः ।
 विद्यात आराधनदीक्षणे च जाते ध्वनेर्वै श्रवणं स्मृतिश्च १२ ॥
 दानोपकारौ च ततः सुयोगादासीद्विचारात्सुमतिश्च हर्षः ।
 स्नेहोऽथ शीलश्च ततः प्रतीतेः स्वार्थो दृढत्वात्पुरुषार्थपूर्वः १३
 द्वौ चित्तजौ स्वादुमनोरथौ च चैतन्यजातावभिलाषदर्शौ ।
 बुद्धेर्मनोऽभूत्सकलेन्द्रियाणि ज्ञानश्च ध्यानं भवतोऽनुरागात् १४
 रजोगुणादर्थ इति प्रजातस्स्यादर्थतो वापि भयं जनानाम् ।
 विज्ञायते कर्मतरोः प्रशाखाः परं पदं यान्ति नरा मुरारेः १५ ॥
 उदानको व्यान-समानकौ च प्राणो ह्यपानश्च तमोगुणाद्वा ।
 उदानतोऽहङ्करणश्च गर्वो व्यानात्कलेच्छा च बभूव लोभः ।
 तृष्णा च कोपो भवतस्समानादाशा च कामो हि बभूव प्राणात् ।
 जातौ कुबुद्धिर्भ्रम इत्यपानादहङ्कृतेर्मान उताभिमानः ॥ १७ ॥
 ईर्ष्या ह्यभून्मत्सरता च गर्वादिच्छा सकाशात्कलशो कचिन्ते ।

लोभात्प्रजाता कुमतिश्च शङ्कातृष्णासकाशात्तुदभूत्पिपासा॥
 कोपाच्च हिंसाऽजनितामसत्त्वमाशासकाशान्ममता च मोहः ।
 मदश्च दम्भश्च बभूव कामाच्छूलं कुबुद्धेः कुटिलत्वमेव ॥ १६ ॥
 आश्चर्यको विस्मयको भ्रमाद्धि तमोगुणाद्वा प्रबभूव कामः ।
 कामाच्च दुःखं जगतीतलेऽस्मिन् विन्दन्तिमूर्खा हरिभक्तिहीनाः

मोक्षदं परमात्मानं हृदिस्थं सुखदं शिवम् ।

मायया तमविज्ञाय भुङ्क्ते जीवो गुणत्रयम् ॥ २१ ॥

कर्ममूलमिमं वृत्तं देहरूपेण शोभितम् ।

भक्त्या पश्यन्ति ये धीरा लभन्ते भुक्तिमुक्तिकम् ॥ २२ ॥

प्रणमन् सरयूदासो रामदासमुदासिनम् ।

वासी रायवरेल्यास्तु जगत्पालसरोऽन्तिके ॥ २३ ॥

चन्द्रेभाङ्कशशाङ्काब्दे षष्ठ्यां भाद्रसिते गुरौ ।

त्रय्यादिसारमाहृत्य विदधे कर्मपादपम् ॥ २४ ॥

इति कर्ममूलवृत्तः समाप्तः ।

॥ शुभमस्तु ॥

ॐ

श्रीवाह गुरुजी ।

अथ कर्ममूलवृक्ष हिन्दी प्रारम्भ्यते ।

दो० कश्यपादि ब्रह्मादि सब, जिहिं सत्कर्म सुसेव ।

भये कृतारथ नमहुँ तिहिं, ब्रह्म रूप शुभदेव ॥

देह से कर्म कर्म से देहा । मिटै न बिनु हरिचरण सनेहा ॥

कर्ममूल यह अधम शरीरा । माया रचित कहत जग धीरा ॥

प्रकृती के गुण तीन बखानौ । सतगुण रजगुण तमगुण जानौ ॥

पंच भूत सत गुण से जाये । क्रम से श्रेष्ठ संत श्रुति गाये ॥

गगन पवन पावक पुनि पानी । पृथ्वी पंचम भूत बखानी ॥

दुहुँ विश्वास तोष नभ जाये । संग विवेक पवन जनमाये ॥

पावक से तप तेज सुहाये । सत्य प्रेम जल से उपजाये ॥

पृथ्वी से सुबुद्धि अरु धीरज । जनमायो कह सन्त वेद अज ॥

दो० प्रकटे दुहुँ विश्वास ते, संतत कहैं सुजान ।

प्रथमहिं भई उदारता, पुनि परमारथ जान ॥

सन्तोषहिं से शान्ति सुसमता । प्रकटी जिनसे छूटत ममता ॥

श्रद्धा दाया संगति जाये । मोद विराग विवेक बनाये ॥

तप से निर्भय अरु निर्लोभा । जिहिं से भूलेहु होत न लोभा ॥

शोभा कान्ति तेज से जाये । सत से करुणा क्षमा कहाये ॥

प्रेम से भगति भावना जाये । व्रत संयम सुबुद्धि जनमाये ॥

धीरज जन्य योग विज्ञाना । हर विज्ञान अखिल अज्ञाना ॥

धर्म मोक्ष सतगुण से जायो । धर्म एक तेमहि निरमायो ॥
मोक्ष रूप सुख सो जन पावे । कर्म वृक्ष नर जो जग गावे ॥

दो० रजगुण से प्रथमहि शब्द, पुनि संस्पर्श द्वितीय ।

रूप तीसरो चौथ रस, पंचम गंध कहीय ॥

विद्या ध्वनि दुहुँ शब्द से, निरमायो करतार ।

जायमान संस्पर्श से, हैं संयोग विचार ॥

रूपहिं से दृढ़ता परतीती । होती कहत सन्त श्रुति नीती ॥

चेतस अरु चैतन्य दुहुँ कर । रस से जन्म कहत हैं द्विजवर ॥

बुधि अनुराग गंध से पायो । विद्या दीक्षाऽऽराधन जायो ॥

ध्वनि से श्रवन भयो सुस्मरना । उपकृतिदान योग से बरना ॥

हरष विचारहिं से पुनि सुमती । नेहशील जायो परतीती ॥

दृढ़ता से पुरुषारथ स्वारथ । भयो चित्त से स्वादु मनोरथ ॥

चेतन जन्य दरश अभिलाषा । बुधि से मन इन्द्रियगन भाषा ॥

ज्ञान ध्यान अनुराग से जायो । अर्थहि को रजगुण जनमायो ॥

अर्थ अनेक भाँति भयमूला । जिहिलहिं विनलहिं दुहुँ विधिशूला ॥

जो यह मूल पढ़ै नर नारी । तिन्हें परम पद देहिं मुरारी ॥

प्रथम उदानरु व्यान समाना । तमगुण से भे प्राण अपाना ॥

अहंकार अरु गर्व उदाना । इच्छा लोभ प्रकट किय व्याना ॥

तृष्णा कोप समान से जाये । आशा काम प्राण जनमाये ॥

दो० प्रथम कुबुधि दूजे भ्रमहिं, जायो वायु अपान ।

अहंकार ते होत हैं, मान और अभिमान ॥

भई गर्व से ईरषा, मत्सरता सुनु तात ।
 शोक सुचिन्ता जग भये, इच्छा से विख्यात ॥
 लोभ कुमति शंका निरमायो । क्षुधा प्यास तृष्णा उपजायो ॥
 हिंसा तामस जनमेउ कोहा । आशा से ममता अरु मोहा ॥
 प्रबल काम मद दंभहि जायो । छल कुटिलत्व कुबुधि जनमायो ॥
 अचरज विस्मय भ्रम से जाये । तम गुण से पुनि काम कहाये ॥
 कामसे दुःख प्रकट जगमाहीं । रामभजन बिनु सुख कहूँ नाहीं ॥
 परमात्मा मोक्ष सुखदाता । निर्मल हृदय स्वयम् बसिजाता ॥
 माया बस है जीव भुलाना । भोगत गुन तीनहु अनजाना ॥
 करममूल यह वृत्त बखाना । देह रूप शोभित विधिनाना ॥
 जे यह भगति सहित मन लावैं । ते महि भुक्ति मुक्ति नर पावैं ॥
 दो० श्रीगुरु नानक पुत्र श्री, चन्द उदित मुखसार ।
 तिहि मारग मम गुरु श्री, रामदास समुदार ॥
 निकट ताल जगपाल के, गुरु मंदिर मुख धाम ।
 राय बरेली नगर वर, सरयूदास सुनाम ॥
 संवत् भू गज अंक शशि, भाद्रशुक्ल गुरुवार ।
 षष्ठीतिथि निरमित भयो, कर्ममूल श्रुतिसार ॥
 सियावर रामचन्द्र की जय ।
 इति कर्ममूलवृत्त हिन्दी समाप्त ।
 शुभमस्तु ।

The Root of actions tree.

1. The root of actions all is body sure
Illusive body properties three owns
As Harmony motion Inertia known.
Beginning of *sato-gun* or power of harmony
Five things from Harmony in order come
And are sky, air, fire, water and earth named
From sky faith and contentment and from air
Association conscience do proceed
From Fire Austerity and glory come
From water righteousness and love from earth
Good intellect and patience then come forth
Again Generosity goal from faith arise
Contentment peace and Equality produces
Out of association pity and implicit
Renunciation pleasure out of conscience
Out of austerity in turn arise
First ungreediness then fearlessness be praised
From Glory grace and handsomeness do spring
From Righteousness, Forgiveness mercy, and
From Love devotion and imagination,
From good intellect. Principle, piety,
From patience wisdom, Action are produced
Harmony also Virtue and Salvation
Causes virtue welfare and salvation
Happiness in order brings to Godly folk.
Beginning of *Rajo-gun* or power of motion
2. From motion sound and Touch and Form
And Essence, smell their birth procured.

To Learning Tune, sound entity gave, and
 To conjunction and consideration, Touch
 From Trust and Perseverance next produced
 From Essence Thought and consciousness and from
 Smell intellect, Affection timely sprang,
 From Learning exercise and teaching rose
 From Tune came Hearing and Remembrance two
 Conjunction brought forth, Charity and Help
 Consideration Union, Joy produced
 From Trust do friendship, favour soft arise,
 From perseverance Courage Interest
 From Thought Intention Taste from consciousness
 Come eagerness and look in order fixed
 Then mind and senses, Intellect produced
 Affection, Knowledge and Meditation brought
 From motion sprang Acquisition whence Fear came
 Beginning of *Tamo-gun* or power of enertia.

3. Inertia to powers swallowing,
 Permeative and Digestive being gave
 And next Centripetal, Centrifugal
 Forces as well Inertia produced
 From power swallowing come Egotism pride
 Permeative one brought wish and greed in turn
 Digestive one Desire and Anger caused
 Centripetal Force did Hope Lust produced
 Centrifugal Force Intellect bad, Doubt
 From Egotism, Honour and Conciety, from pride
 Come Jealousy, Malice, Sorrow and Anxiety

From wish arise, from Greed Disunion, and
Suspicion come to us, Desire brings forth
In order Appetite and Thirst to light.

From Anger Injury peevishness, from Hope
Attachment and Delusion, and from Lust
Do Vanity, Hypocrisy life derive.

Bad Intellect Deceit and Crookedness
Doth introduce doubt to wonder, and
Bewilderment their entity doth give
Again Inertia did gratification
Produce, which brought to Vile world all the pain.
Beginning of praise of the Almighty.

4. Almighty Lord the giver of salvation
Is lodged in heart deep and near
And yet the giver of prosperity happiness
Is screened, Illusive power
Pervades all through and ignorance prevails
And the soul three qualities enjoys.
5. The tree of actions is as body known
And those who knowledge of its own
Enjoy the pleasures, it is shown,
As corporal and spiritual known.

BABA SARJU DAS, UDASI.

Disciple of—BABA RAM DAS JEE MAHANT.

(Sangat) Jagpaltal, Rae Bareli

Dated 4th September 1924.

(REFERENCES.)

1. Body makes action, and action makes body. Their nonentity depends upon devotion.
2. There are two birds of good feathers, friends, similar to each other. They are perched on a tree, one of them tastes the fruit, while the other without tasting it is self existent (Shruti).
3. The soul in a tree through actions being anxious in delusion, when observes supreme spirit (Parmatma) within himself becomes devoid of sorrow (Shruti).
4. There are two beautiful birds of the same looking and are friends. They have built their nests of the own accord in the tree. One of them eats the fruits of the tree while the other exists on without eating (Srimad Bhagwat).
5. There is one subtratum, which has two fruits, three roots four juices, is made up of five elements. It has six lives, seven coverings, eight branches, nine holes, ten cuts. Two birds are perched on this Adibriksh (the original tree) (Srimad Bhagwat).
6. This body is under the control of *daivas* or actions, the actions depend on *gunas* or thoughts. But a fool says that he is doer of every action, thus falls into bondage (Srimad Bhagwat),
7. Sound is the quality of the sky which is one and everywhere at every time (Nyaya).